

Elektrik işlerinin Yürütülmesi Hakkında Sempozyum

Türkiye'de elektrik işlerinin yürütülmesi ve Türkiye Enerji Kurumu TEK mevzuunda fikir teatisini mümkün kılmak için Odamız, 24/12/1959 tarihinde E.İ.E. İdaresinin toplantı salonunda bir sempozyum organize etmişti

Toplantıya Etlbank Elektrik İşletmeleri Müessesesi müdürü, arkadaşımız sayın Şabiñ Duralı'nın verdiği Yunanistan'da elektrik işlerinin nasıl yürütüldüğü ve Yunan Public Power Corporation (PPC) mevzulu bir konferansla başlanmış, müteakiben Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) üzerinde görüşmelere geçilmiştir. Konferans Uk gün geç vakte kadar devam ettiğinden münakaşalar on beş gün sonraki ikinci bir toplantıda yapıldı.

Yunan sistemi hakkında çok etraflı ve enteresan bir konferans veren Şabiñ Duralı'nın bu konuşması birçok yerde neşredilmiş olduğundan biz burada tekrar ele almıyoruz. Bu hususta malumat almak isteyenlere Teknik Haber Gazetesini ve EEI. Enerji Bültenini tavsiye ederiz.

Aşağıda Sempozyumun münakaşalar kısmında arkadaşlarımızın yaptıkları konuşmaların bir özeti veriyoruz.

Emin tpillkçt :

1 — Türkiye'de elektrik enerjisinin üretilmesi ve müstehlklere dağıtılması için bir tek müessesenin kurulması her bakımdan faide sağlayacaktır.

2 — Bu müessesenin kurulması için 1959 senesinde hükümetçe hazırlanarak Büyük Millet Meclisine sevk edilen kanun projesinin geri alınma sebepleri bilinmemekle beraber, bunun bir geciktirmeden başka temin edeceği hiçbir şey yoktur. Enerji dâvasının müsbet olarak halli yoluna girmesi için bu müessesenin kurulması zannımca bir emri zaruridir.

3 — Hazırlanmış bulunan kanun projesi ve encümenle rdeki tadili ile de fikrimce bu günkü şartlara uyacak ahkâmı ihtiva eylemektedir.

a) Köy elektrifikasyonunun bu müessesece hangi şartlar altında tahakkuk ettirileceği kanunda yer almamıştır. Köylere yol ve su yapıldığı gibi umumî bütçeye konulacak tahsisatla elektrifikasyonda temin edilmelidir.

b) Kurum umumî hey'etinin B. M. Meclisi yetkili komisyonlarında seçilecek beşer âza ile umumi ve mahallî idareler, müsteh-

lik kitleli, ticaret ve şanayi odaları müesseselerinden teşekkül etmesi doğru olur.

c) Kurumun ithal edeceği malzemenin vergi ve rüsûmdan muaf tutulması, gelir ve kurumlar vergisi vermemesi, elektrik enerjisi üzerinden alınan vergi ve rüsûmun kaldırılması çok yerinde olur kanaatindeyim.

Fikret Suer :

1953 senesinde topladığımız istişari enerji kongresinde elektrik enerjisinin etüt, proje, plân, inşa, tesis ve işletmesiyle finansman bakımından bir yerde toplanarak bir **elden** idaresi hususunda karar aldık. Kanun tasarısı ihzar ve Meclise sevk edildi. 15 inci maddeye kadar âdeta bir nefeste kabul edildi, fakat 15 inci maddede bilhassa İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerin işletmelerinin yaiteniz elektrik işletmesi olmaması tramvay, tünel, trolleybüs, otobüs ve bazılarında içme suyu gibi işletmelerin müşterek ve girift olmasından müşkülâta rastlanıldı.

Daima kâr eden elektriğin kân ile diğerlerinin zararları kapatıldığı cihetle elektriksiz âdeta bu hizmetlerin görülemeyeceği endişesi hâkim oldu.

Emin Beyin de işaret ettiği gibi köy elektrifikasyonunun bu kurumun dışında tutulması birinci istişari enerji kongresinin düşüncesi idi. Her hizmet bir külfet mukabili olduğuna göre köylerde de elektriği kullananlar külfetini de çeksinler, hazine her sene bir miktar para ödesin fakat bu kaybolmadan döner bir sermaye haline gelsin.

Benim bildiğim Amerika'da Rural Electrification yirmi beş sene müddetle devlet tarafından finanse edilmiş ve bu suretle elektrige kavuşanlar % 2.5 faizi ile birlikte tarifeleriyle bu paraları ödemişlerdir.

Benim kanaatim köy elektrifikasyonu ayn değü, TEK'in içinde kurulmalıdır. Bu kanunda açık bırakılmıştır.

Yunanistan çok politikacı olmasına rağmen (TEK) mevzuunda politikadan azade bir teşekkül kurabilmişlerdir. Biz de bunu yapmalıyız. Gerek plânlama ve gerekse tarifelerin tespiti bakımından bu zaruridir.

Nurettin özel :

Mecliste¹ TEK kanununun görüşülmesi D.S.İ. ve belediyeler ve bilhassa İ.E.T.T. nin ileri sürdükleri fikirler yüzünden geri kalmıştır.

D.S.İ. ve İ.E.T.T. hakkında konuşacaklar konuşsunlar, ben sonra konuşacağım.

Sabih Duralı :

Emin Beyin TEK idare meclisine seçilecek kimselerin Yunanıstandaki gibi olması doğru olmakla beraber bizde müşkül olacağı, heyeti umumiyenin Yunanistan'a benzetilmesinin doğru olduğunu buyurdular. Ben bu fikre iştirak ediyorum, amma bundan evvel elektriğin bütün âmme efkârında memleketimiz için birinci derecede önemi olduğunu yerleştirmek ve kabul ettirmek lâzımdır. TISK kanununun geri dönmesinin sebebi memleketin bu kanuna hazırlanmamış olması idi. Kanunda noksan bırakmamalıyız, Bunlann sonra tamiri mümkün değildir veya zor olur. Köy elektrifikasyonunun ayn madde halinde konulmasına şahsen lüzum görmüyorum. Bütün enerji kaynaklarının mesele taş kömürü kuruma bağlanması doğru değildir. Amma linyitlerde kurumun söz sahibi olması ve linyit işletmesinin kuruma bağlı olması doğru olur.

Su mevzuuna gelince:

Evvelâ elektrik yönünden sudan faydalanmak iktiza eder. Yani kurum su santrallarını yapmak hakkına sahip olmalıdır. Yoksa kurumun haberi olmadan ve sonradan maliyeti bilmem ne olan hidrolik santralı işletme mecburiyetinin iktisadî bir mânası yoktur.

Köylerin, daha doğrusu ziraatın elektrikleştirilmesi mevzuu tamamen sanayiın elektrikleştirilmesine benzer. Hükümetin elektrikleştirmek istediği ziraat saha ve ziraat bölgelerini elektrikleştirmek için bütçeden para ödemesi lâzımdır.

Sucu-elektriğe, elektrikçi-suya bağlanmalı sualine cevap olarak :

Sulama ve elektriğin bir arada gitmesi lâzımdır diye bir şey yoktur. Bilâkis bu gün Adapazarı ovasını kanallarla sulamak imkânsız, halbuki yeraltı suyu, tulumlarla sulamak mümkün. Buna mukabil Hirfanlı Santralında % 100 maksat elektriktir. Binaenaleyh su ile irtibatını göremiyorum.

Fikret Suer :

Bazı sualleri tavzih ettikten sonra İM nokta üzerinde durulmasını,

1 — Köy elektrifikasyonunun bu kanun bünyesinde mütalâa edilmesini,

2 — İller Bankası tarafından yapılan santrallardan küçük ve münferit santralları kanun yine İller Bankasına bıraktı. Halbuki en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün elektrik tesislerini bir elde toplaması ve işletmesi bakımından da bir karar almalıyız.

Ragıp Damar :

TEK kanunu Etibank'a EİE'nin bir kısmını ilâve ediyor. Belediyelerden büyük bir iki belediye hariç diğerlerinin iştiraki de bir mâna ifade etmez. Benim şahsî kanaatim enerji işini yine iki üç el yürütecek ki bundan da faide beklemiyorum. Bu günkü vaziyet aynen devam edecektir.

Kemâl Tan :

1 — Vergi ve resimlerden TEK muaf tutulmalıdır.

2 — Köy elektrifikasyonu veya gayri iktisadî elektrifikasyon meselesi karşımıza çıkmaktadır. Devletin evvelâ köyü teşkil etmesi yani 3-4 evli yere köy dedirmemesi ve köylere veçhe vermesi ve sonra da TEK'in bu yerilen elektrikleştirmesi bahis mevzuudur. TEK'in kudretinin dışındaki bu gibi hususlarda yardım edilmezse bu günkü Etibank vaziyetine düşer.

3 — Kurumun hemen hemen % 100 enerji kaynağı olan hidrolik imkân bakımından enerjiyi birinci plânda tutmak lâzımdır.

4 — Elektrik hem sosyal ve hem ekonomik hayatın mihrakı vaziyetindedir. Maraş Vilâyetinde bu bariz olarak görülüyor.

5 — Neşriyata, gazetelere elektrik mühendisleri ehemmiyet vererek mevzulanzı efkârı umumiye mal etmelidirler.

Danyal Eriç :

1 — Su ile elektrik birbirinden ayrılmaz. Her memleketin şartları başka başkadır. Başka memleketlerde tatbik edilen kanun ve nizamlar bizde tatbik edilemez. Bunun peşinen kabul edelim.

2 — Nehir amenajmanı, nehrin ve civarındaki toprakların kül olarak etüdü ve bundan en iyi şekilde istifade edilmesinin işletilmesinin tetkiki için yapılan çalışmalardır. Biz amenajman programı diyince, nehir havzasının taşkından korunması, sulanması, etrafın ağaçlandırılması, nehirde balık yetiş-

tirilmesi ve enerji üretilmesi mevzularını da ele alıp programlıyoruz. Elektrik bundan ayrılamaz, elektriğin hesabı ve umumî amenajman çerçevesinde istihsalı birbirinden ayırlamaz, amenajman hususî bir ihtisasa lüzum gösterir. DSİ bünyesindeki elektrik enerjisi ile meşgul olan teşkilâtın bünyeden ayrı çalışmasına imkân, yoktur.

3 — TEK kanunu mecliste görüşüldü, enine boyuna kararlaştırıldı, bunun buraya getirilip münakaşa edilmesine mahal yoktur.

Süleyman Karagülle :

1 — TEK'in kurulduktan sonra DSİ ile samimî teşriki mesaisi temin edilemez mi? Biz ahenkli iş bölümüne dayanan çalışmayı temin edemezsek kanunlar para etmez.

2 — Bu kurumun mevzuu nedir? enerji mi elektrik mi? elektrik ise, istihsalı mı? tevzii mi? ve selâhiyeti nedir?

3 — Elektrik teşekküllerinin üstünde organizasyonu yapacak bir teşekkül kurulmalıdır. TEK kanununa safha safha ilerliyerek geçilmelidir.

Şnasi Güçeri :

1 — Kanunda ilk kademede belediyeleri hariç tutmak ve sonra kademe kademe birleştirmek doğru olur. İkinci kademe büyük şehirlere, sonra da kurumun sahası memleketeye teşmil edilmelidir.

Avnl özsün :

1 — DSİ amenejmanını bitirdikten sonra elektrik santrali kurma ve işletme işini kurum üzerine almalıdır. Bir koyunun postu tabakhaneye, eti kasaba gider işbirliği tabiidir.

2 — Köy elektrifikasyonu mevzuunda devlet kuruma muayyen sermaye ödemeleri yapmalıdır.

3 — Elektrik mevzuunu kendi bünyesine alma imkânı kanunda derpiş edilmeli, mecbur tutulmalıdır.

Mehmet Erdenir :

1 — Bugün kurulmuş müesseseler vazifelerini lâyikiyle yapsalar TEK'in kurulmasına bence lüzum kalmaz. Electricite de France, British Authority harpten sonra harbin doğurduğu ihtiyaçlardan elektriği düzene sokmak için kurulmuştur. Almanya'da böyle bir organizasyon yoktur, elektrik tesis-

leri tamamen hususî idarelerin elindedir. Almanya'da koordine etme işini enter konnekte şirketi yapmaktadır.

2 — Bizde TEK kurulması zarureti vardır. Bu sayede teşkilâtsiz belediye santralleri da bakım ve tamir ile ihtimama kavuşacaktır.

3 — Köy elektrifikasyonu gibi ekonomik olmayan elektrifikasyon için esasen hazırlanan kanunda masrafları bütçe tarafından karşılanacaktır hükmü yer almıştır, zannedirim

Turhan Onur :

TEK en faydeli müessese olacaktır. İller Bankası eliyle belediyelere 742 milyon civarında yardım yapılmıştır ve bu paranın % 43 ü elektrik tesislerine yatırılmıştır. Belediyelerin kendi imkânlarıyla yaptıkları da düşünülürse nüfusu 50 biriden aşağı olan belediyelerin 1958 sonundaki elektrik tesisleri 400 milyon liranın üstünde bir değerdedir. 964 belediyenin 70 ini ayırırsak geri kalanlarında fen adamı yoktur. Bu sebepten muazam bir para israfı vardır. 1928 de yapılan Biga belediyesinin şebekesinde bu güne kadar bir izolatör değişmemiş, izolatörlerin % 95 inin kırık olduğunu ben tesbit ettim. Belediyelerin münferit hareketlerinden dolayı işletme ve yedek malzeme masrafları pek mühim meblâğlara balığ olmaktadır. TEK çıkarsa bunların önlenmesi mümkün olacaktır kanaatindeyim.

1 — TEK umumî heyetinde belediyeler bulunmalıdır. Çünkü elektrik idarelerini alacağımıza göre umumî heyette söz hakkı tanımak lâzımdır. Müstehlikleri temsilen de bir iki kişi bulunmalıdır. Sanayii temsilen sanayi odalarından temsilciler bulunmalıdır.

2 — Teşkilâtı ademi merkezîyet üzere olmalı, bölge teşkilâtına her şeyi yapmak selâhiyeti verilmelidir. Bütçeleri merkezden tasdik edilmelidir. Bu hususun kanunda tasrih edilmesi lâzımdır.

3 — Devir alınacak elektrik idarelerinin diğer belediye elektrik idareleri memur ve hizmetlileri ile müşterek olanlarının ve olmayanlarının durumları kanunda düşünülmelidir.

4 — Bütün belediye elektrik idareleri TEK'e geçmelidir. Bunun kademeli olarak yapılması doğru olur.

5 — Köy elektrifikasyonunun birkaç sene geriye bırakılmasını faydeli görürüm.

Tevfik Fikret Süer :

1 — Sanayileşen Türkiye'de metalürjik kömürün elektrik istihsalinde kullanılması doğru olmaz. Hidrolik enerji Türkiye'de birinci derecede ve ehemmiyettedir. Bu sebeple TEK her türlü hidroelektrik etütleri, proje ve tesisleri yapmaya yetkili olmalıdır. Bu yetki verilmeden TEK muvaffak olamaz.

2 — Bu tip nehir amenajman plânları Amerika'da tatbikatçı Bureau of Reclamation tarafından değil Geological Survey tarafından yapılmış ve bir defa yapılmıştır. Bina-analeyh amenajman yapıldıktan sonra herkes istediği tarafı kendine göre kullanır.

3 — TEK kanunu bu hali ile yani DSİ'nin yapacağı hidrolik santralları devir alma yetkisi ile bile faydalıdır.

Zahit Tüker I

1 — TEK kanunu çıkarken DSİ, belediyeler, İller Bankası para gibi müşküllerle karşılaşıldığına göre kanunda bunların hal edilmesi düşünülmelidir.

a) DSİ santralları kendi kendine kurusun sonra TEK'e devretsin. Kuruluşunda iştirak etmemiş olan TEK işletmesinden mes'ul edilemez.

b) Belediyelerin enerjiden aldığı munzam paraların himaye edilmesi suretiyle elektrik tesisleri devir olunmalıdır. Bu bir birim veya yüzde ile mi olur, ne ile olursa kanunda düşünülmelidir.

e) Bizde de elektrikten vergi alınmasın.

Münir Tanyelog-lu :

1 — Kanun bu hali ile çıkarsa ne kendi kendini finanse edebilecek ne de karar verebilecektir. Yani bir kömür kurumu gibi bir şey olacaktır. Bir iki daire bir araya gelecek, bir iki daire de dertten kurtulacaktır.

2 — Bugünkü iktisadî devlet teşekkülleri hüviyetinden de farklı ve umum müdürünün tâyin ve azlini de bu kanunla emniyete almak lâzımdır. Tâyinini B.M.M. tasdik etmeli ve en az dört sene müddetli olmalıdır ki politikadan bu idare kurtulsun,

3 — Hükümet bu idarenin arzusu hilâfına yaptırmak istediği işler için bütçeden para ödemelidir.

4 — Küçük belediyelere kadar teşkilâtın yayılmasını doğru bulmuyorum.

5 — DSİ nin fikirlerini tasvip etmiyorum. Orman yetiştirmeyi ormancı, balık yetiştirmeyi Etibak Kurumu, baraj ve elektrik santralını da TEK kurumu yapmalıdır. Sulama işi de DSİ'nin işidir. -•

HABERLER

İNGİLTERE'DE ENERJİ İSTİHSALİNDEKİ GELİŞME

İngiltere'de 10 yıl önce 60 MW lık ünitelere «standard» gözü ile bakılmasına rağmen, yaklaşık olarak iki yıl önce bu değer 100 MW'a yükselmiş ve 120 MW'lık projeler muazzam olarak vasıflandırılmıştı.

İlk defa bu değerler, gelecek yıllarda hizmete girmek üzere plânlanan 200 MW'lık üniteler serisi ile, dahas onra 350 MW'lık ilk türbo-generatörün yeni Drakelow C santrali için geçen yıl sipariş edilmesiyle ve nihayet Thorpe Marsh santrali için sipariş edilen iki 550 MW'lık türboalternatörle aşmıştır.

Teknolojik gelişmeler ise ayrıca tesbit edilmiştir. İngiltere'de ve Gal'de büyük küçük, yeni eski bütün buhar santrallerinin ortalama termik randımanı 1948 de % 20,9 iken 1959 da % 26,1 e yükselmiştir. Fakat son on yıl zarfında hizmete giren en büyük ve en yeni 20 termik santralde bu değer % 30,3 e varmaktadır. En yüksek randımanlı santraller ise % 33,04 dür.

1959 yılında 1775 MW toplam kurulu gücünde 21 türboalternatör, 6667,8 ton/saat toplam buhar kapasiteli 23 kazan İngiltere ve Gal'deki 15 santrale tesis edilmiştir.

(The Beama Journal, Şubat 1980)

İzmir ESHOT İdaresinin Umum Müdürü ve Umum Müdür Muavini iken sabık iktidarın son devirlerinde yapılan baskılar sonunda vazifesinden ayrılmak zorunda kalmış olan Y. Müh. Fethi Manguoğlu ve Y. Müh. Korkut öngün, Millî İnkilâptan sonra tekrar eski vazifelerine dönmüşlerdir.

Türkiye Sellüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Umum Müdürlüğüne arkadaşımız Elektrik Y. Müh. Yaşar Başkaya tâyin edilmiştir.

Odamız eski sekreteri Y. Müh. Mehmet Erdemir, TMMOB Birliği Genel Sekreterliğine seçilmiş ve vazifesine başlamıştır.